

Plagijarizam

|| N. Raos*

Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada
Ksaverska cesta 2, p.p. 291
10 001 Zagreb

Pretražujući stručnu literaturu da bih napisao članak baš za ovaj časopis naiđoh na jedan vrlo zanimljiv magistarski rad, a u njemu jednu još zanimljiviju sliku, zapravo shemu tehnološkog procesa. I tu ne bi bilo ništa neobično da mi nije palo na pamet da tu shemu uključim u svoj članak (ni to nije ništa neobično), pa sam htio s dva-tri klika mišem riješiti svoj problem. Ali ne ide. Lijepo na prvoj stranici rada piše da se nijedan njegov dio ne smije (a sad vidim da se i ne može) reproducirati bez dopuštenja autora. Ni to nije ništa neobično. Dakle, trebam samo napisati e-mail autoru te ga zamoliti da mi pošalje sliku iz svojega uratka koja će se koristiti isključivo u znanstvene i stručne svrhe i radi edukacije, da ću usto navesti izvor, njegov rad propisno citirati i u najboljem svjetlu prikazati. Itd., itd., bla, bla, bla, bla...

No tu počinju problemi, neobičnosti na koje aludiram na početku ovoga napisa. Nigdje ne nalazim adresu autora. Pokušah je potom pronaći na fakultetu na kojem je magistrirao, no ni fakultet nema adrese. Na kraju preko svemoćnog Googlea napišem njegovo ime, pa me on ne znam kojim putovima uputi na neko stručno društvo. No ni tamo ne nađoh njegove adrese. Obratih se potom predsjedniku društva s jednostavnim pitanjem poznaje li ili ne poznaje dotičnog gospodina. Ubrzo mi odgovori da za čovjeka toga imena nikad nije čuo, no možda bi ga se ipak sjetio ako vidi njegov magistarski rad. Ni to nije pomoglo. Sve u svemu kao da je MSc u zemlju propao (ili skočio, poput Empedokla, u Etnu).

Na kraju izgubih strpljenje. Ako ne ide mišem ide mačkom: zamolih kompjutorskog znalca iz svoje najbliže okoline da mi pomogne. "Nema problema", veli on meni, "sve što mi se pojavi na ekranu mogu prevesti u sliku." I tako smo riješili problem. Još ga zamolih da sliku malo doradi, naime da na njoj promijeni boje i zaoblji uglove kvadrata. Čas posla – ali od krucijalne važnosti. A evo zašto.

Stvar je u tome što u magistarskom radu objavljena shema nije zaštićena unatoč kopirajtu. Javno je dostupna, a budući da nije

patentirana može je se koristiti kao svaki drugi podatak naveden u literaturi. Ono što je zapravo zaštićeno je njezino grafičko rješenje. No što je grafičko rješenje? Ta to je obična shema, a ne crtež ili grafika umjetnika koji živi od svojega posla. Dovoljno ju je malo modificirati. Koliko malo? To već ovisi o suci i odvjetniku, ako do spora uopće dođe. Jer treba razlikovati materijalne i moralne aspekte autorskoga prava. Materijalno autora ne mogu ni na koji način oštetiti, jer za svoj članak nisam dobio honorar, pa mu za sliku dugujem 0/*n* kuna (vrijednost *n* je stvar dogovora). Ni o moralnoj se šteti ne može govoriti jer sam propisno naveo izvor. Na kraju se čovjek pita čemu je sve to trebalo, zašto je uopće trebao navoditi autorska prava (*copyright*) za svoj rad.

Pitanje je to fundamentalno. Jesu li informacije dostupne ili nisu? Očito je da jesu, jer rečeni magistarski rad može svatko slobodno čitati. To su plodovi informatičkog doba. Cijeli je sustav elektroničke pošte, mreža, tražilica, googlea, facebooka, *web of science* i svih tih čuda izumljen smo zato da bi informacije bile dostupne, a ne – razumije se – nedostupne. I zašto onda u taj i takav sustav implementirati nedostupnost podataka i nedostupnost autora?

Kad je autor već mogao staviti svoj uradak na mrežu mogao je ostaviti i svoju adresu, tužim se kolegi, a on će meni da se tako štiti od lavine nevažnih poruka. Ima logike, ali i nema. Ako ne želiš komunicirati idi na pusti otok ili u planine zavijati s vukovima, a svoj uradak ostavi zaključan u ladici, a ne obznanjen na internetskoj stranici. Ne može nešto biti i javno i tajno.

I sad dolazimo do bitnoga. Internet je sredstvo za globalno širenje informacija. Sve postaje dostupno. Stoga je zaštita podataka postala anakronizam. I autorska su prava, slijedom te logike, postala anakrona. U svjetlu te činjenice treba gledati i na najnovije akcije o "nultoj toleranciji" prema plagijarizmu, koju u nas pokreću ugledni znanstvenici, te marno skupljaju potpise za svoje peticije. Može li se zvati krađom uzimanje onoga što je svima dostupno, onoga što se svakome nudi?

* Dr. sc. Nenad Raos
e-pošta: raos@imi.hr